

Edyta Manasterska-Wiącek
UMCS, Lublin

O LULAJACH I BAJU-BAJACH
W KOŁYSANCE POLSKIEJ I ROSYJSKIEJ

Kołysanka towarzyszy chyba każdemu człowiekowi od chwili narodzin. Jeden prosty dźwięk spokojnie nucony koi lęki noworodka, usypia niemowlę, zaprasza do snu każde dziecko, również w starszym wieku. Jednostajny ton zamieniamy na proste piosenki, które pamiętamy ze swojego dzieciństwa. Kołysanka, jak pisze Alicja Ungeheuer-Gołąb

[...] inicjuje kontakt dziecka ze słowem, dlatego jest bardzo ważna w procesie wchodzenia dziecka w kulturę. Chwile, w których matka śpiewa swemu dziecku kołysankę, to pierwsze, często nieświadome lekcje rozumienia i przeżywania sztuki słowa. Ponadto jest to utwór, który najbardziej i w sposób naturalny odpowiada potrzebom ciała i psychiki dziecka, które przyzwyczajają się do kołysania już w łonie matki. Później tulone i kołysane lepiej się rozwija¹.

O szczególnej mocy i uroku kołysanek czytamy w poniższych słowach:

Колыбельные хранят в себе чудесную атмосферу, которая на протяжении веков окружала детей с первых дней их жизни. Колыбельные песни — это напевная доброта, рожденная любящими сердцами, это древнее отражение мудрого отношения к детям. Колыбельная мелодия словно дышит на малыша, навеивая сон, и перед ясными глазами ребёнка простираются незатейливые ночные пейзажи, проникнутые волшебством. В его сонном мире появляются феи. Образы, которые упоминаются в колыбельных — это своего рода психотерапевтические метафоры, к которым так чувствителен детский мозг. Колыбельная — это сосуд, в котором сосредоточено все хорошее, доброе, необходимое для растущего человека, это мудрость, веками накапливаемая любящими предками, это и наш внутренний мир, наши чувства, переживания и мечты о будущем ребенка².

¹ A. Ungeheuer-Gołąb: *Poezja dzieciństwa czyli droga ku wrażliwości*. Rzeszów: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej 1999, s. 28.

² <http://papalapa.ru/view_lesson_bai.php?id=16> — dostęp: 10.05.2011.

W każdej kulturze takie „utulanki” przekazywane są od wieków z pokolenia na pokolenie. Mamy je w pamięci, nie wiedząc często, kto jest ich autorem ani kiedy powstały. Kołysanie dziecka do snu inspirowało też poetów, autorów tego typu utworów literackich.

Jak pisze Jerzy Cieślowski, folklorysty uważają kołysankę za najstarsze rymy dziecięce (ang. *nursery rhyme*)³. Jest to rodzaj wierszowanej i rymowanej bajki dla małych dzieci, wyznaczającej początek ich kontaktu z poezją i muzyką, przyjmującej najróżniejsze formy, od towarzyszącego jednostajnemu bujaniu dziecka na rękach lub w kołysce prostego *lu, lu, lu* czy *a, a, a* po bardziej skomplikowane utwory ludowe lub poetyckie⁴. Warto zatem zaznaczyć, że sama już melodia, jak czytamy w słownikach opisowych polskim i rosyjskim, jest kołysanką:

kołysanka — utwór muzyczny, zwłaszcza pieśń liryczna o płynnej melodyce i kołyszącym rytmie, często w tempie umiarkowanym 6/8, powolna piosenka śpiewana przy usypianiu dziecka⁵.

колыбельная — „песня, которой убаюкивают ребенка”; „один из древнейших жанров фольклора, обычно это мелодия или песня, напеваемая людьми для успокаивания и засыпания”⁶.

Na materiale wybranych polskich (62 utwory) i rosyjskich (62 utwory) kołysanek ludowych i poetyckich w niniejszej analizie przyjrzą się stosowanym w nich formom adresatywnym⁷ oraz zaśpiewom, które im towarzyszą.

Analizę rozpocznę od przeglądu adresatywów stosowanych w tekstach obu kultur. Sprawdźmy, jak najczęściej mama, kołysząca maleństwo do snu, zwraca się bezpośrednio do usypianego dziecka.

W kołysankach polskich odnajdujemy następujące zwroty do dziecka:

Śpij dziecię (43a)
Luli, dziecię moje (61a)
Zaśnij słodko, moje dziecię (60a)
Śpij, lube dziecię, śpij pociecho droga (40a)
Zmruż oczęta, śpij słodko, dziecino (27a)

³ J. Cieślowski: *Wielka zabawa: folklor dziecięcy, wyobrażenia dziecka, wiersze dla dzieci*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich 1985, s. 76.

⁴ A. Jeziorkowska-Polakowska: *Pieśni zaklęte w dwa języki... O kołysankach polskich, żydowskich i polsko-żydowskich (1864–1939)*. Lublin: Wydawnictwo KUL 2010, s. 14.

⁵ *Słownik języka polskiego*. Red. M. Szymczak. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe 1989, s. 968.

⁶ *Большой толковый словарь русского языка*. Red. С. А. Кузнецов. Санкт-Петербург: Российская Академия Наук, Норинт 1998, s. 442.

⁷ Adresatywy zob. E. Manasterska-Wiącek: *Polska poezja dla dzieci w przekładach na język rosyjski. Na podstawie wierszy Juliana Tuwima i Jana Brzechwy*. Lublin: Wydawnictwo UMCS 2009.

Śpij, dziecino, oczka zmrzuj (21a)
 Lecz żeby ci nie było żal, dziecino ukochana [lub: ma kochana] (8a)
 Śpij, mój syneczku, śpij (19a)
 Maleńki mój, syneczku mój, maleńki i różowy (50a)
 Luli syneczku mój mały (35a)
Synku maluśki, do swej poduszki i ty się przytul (17a)
 Więc śpij, synku, mocno (37a)
 Śpij, synuniu, śpij (48a)
Synku, śnieg pada, syneczku zaśnij (29a)
 Lulajże, maleńki (5a)
 Zaśnij, zaśnij, śpij maleńki (15a)
 Śpij, maleńki, śpij (10a)
 Mój mały, maleńki (197)
 Nucąc ci do snu, mój złoty (36a)
 Luli, śpij, mój złoty (43a)
 Ach, śpij, kochanie (2a)
 Śnij kochanie, mój aniołku (60a)
 Zaśnij już, kochanie (28a)
 Śpij, braciszku kochany, od Boziuni nam dany [...], luli, braciszku mój mały (34a)
 A gdy się zbudzisz, chłopczyku (35a)
 Zamknij oczka, mój Robaczku, (18a)
Mój maleńki Łobuziaczku (18a)
 Śpij cichutko, pajacyku (36a)
Mój maluśki królu sierocy (58a)
Mój tytanie z oczami niezapominajek (58a)
 Oj tak — kwiecie przebiśniegu (59a)
 Zaśnij, zaśnij, moja duszko (60a)
Mój maluśki panie (58a)
 Luli, senny mój aniołku (61a)
 Śpij, mój skarbie, mój jedyny (60a)
Ma pociecho, duszko czysta (60a)
Misiu, czas już iść do łóżka (14a)
 Śpij, moje serce (62a)
 Na twe czółko, o fiółku, spuszcza słodką łzę (61a)
 Ty anielskie me serduszko (60a)
 Cyt — bobusiu! Nie płacz — cyt! (50a)
 Zaśnij ... [tu: imię dziecka], zaśnij i ty (14a)
 Wystrugam wam, córki, kołysek (42a)

Porównajmy wymienione adresatywy z bezpośrednimi zwrotami w kołysankach rosyjskich:

Не бойся, сынок (3)
 Ты отважен и смел, сынок (3)
 Спи, мой сынок золотой (24)
 Угомонись, не плачь, сынок (32)
 Бай-бай, усни, сынок (intrnt)
 Только усни скорей, сынок (32)
 Спи, мой сыночек (22)

- Спи, сыночек маленький (35)
 Спи, малыш, закрывай глаза (3)
 Закрывывай глаза, малыш (9)
 И к тебе пришел, малыш [дрема](9)
 Спи и ты, скорей, малыш (19)
 Спи, малыш (26)
 Мой мальчик-малыш (24)
 Спи и ты, малышка (39)
 Спи [...], мальчик упрямый (24)
 Спи, любимый мальчик мой (45)
 Спи, мой малый мальчик (45)
 Мой сладкий мальчонка (24)
 Спи, моя крошка (22)
 Еще не уснула, крошка?(22)
 Моя крошечка нежная (22)
 Спи, дитя мое, усни (44)
 Спи, дитя, закрывши глазки (45)
 Закрывай, принцесса, глазки (7)
 Баю, баю, ангел мой (7)
 Баю-баю, спи, дружок (9)
 Надо спать, крепко спать, милый человечек (39)
 Спи и ты, мой маленький (1)
 Крепче прижмись, мой ласковый, к маме (24)
 Спи, мой мишка, сладко, сладко (14)
 Спи, котенок, свет мой чистый (16)
 Спи, мой котеночек (24)
 Спи, мой воробышек (22)
 Мой птенчик пригожий (22)
 Спи, моя нежность (24)
 Спи, мое счастье, усни (24)
 Спи, моя радость (24)(31)
 Спи, мой звоночек родной (22)
 Спи, мое сердечко (28)
 Баю-баю, Лешенька (6)
 Спи, моя Светлана (28)
 Что же ты, глупышка, не спишь? (19)

Podsumujmy. W zebranym — porównywalnym — materiale występuje prawie jednokrotna liczba adresatów. Zauważmy, że anonimowy zwrot staje się realnym, urzeczywistnionym adresatywem dopiero w momencie faktycznego przekazu. Wtedy to *synek* może stać się *córeczką*, *Jasiem* czy *Agatką*. W języku polskim, w sferze anonimowej, powtarza się najczęściej zwrot *dziecię*, *dziecino* i zaraz potem *synku*, *syneczku*, *synuniu* oraz *małenki*, z podobną częstotliwością — *moje złoto*, *złotko moje*. Najczęściej zatem występuje zwrot uniwersalny, który można kierować do dziewczynki lub chłopca. W kołysankach rosyjskich najczęściej powtarza się *сынок*, *сыночек*, po nich *малыш*, *мальчик*, *мальчонка* oraz *крошка*, *крошечка*.

W kołysankach rosyjskich omawiane zwroty są zatem kierowane głównie do chłopców⁸. Wypis wszystkich adresatywów z kołysanek polskich również świadczy o podobnym (w sferze anonimowej) zorientowaniu tych utworów, mimo nadmienionej uniwersalności niektórych zwrotów, np. *dziecino*. Czy matki — bo głównie one są nadawcami piosenek do snu — śpiewają częściej chłopcom? Być może nie. Mamy, a przecież i ojcowie, śpiewają po prostu swoim dzieciom. Zarówno jednak folklor, jak i wyższe formy literackie utrwalają — i to w obu kulturach — kołysanki głównie śpiewane przez matki swoim synom. Czy wynika to z faktu, że kobiety najczęściej chcą rodzić synów, marzą głównie o chłopcach⁹? A może z podświadomie obalanego przez wieki mitu, że to kobiety są bardziej emocjonalne od mężczyzn, którzy z kolei biorą życie „na chłodno”? Opublikowane w „Scandinavian Journal of Psychology” w 2008 roku badania wskazują, że to właśnie chłopcy są bardziej emocjonalnie wrażliwi i potrzebują więcej czułości. Także dorośli mężczyźni są nieco bardziej wrażliwi na emocje niż przeciętna kobieta¹⁰. Wart podkreślenia jest jednak fakt, że podjęta powyżej próba uniwersalizacji nadawcy analizowanych utworów jest tak naprawdę daleka od rzeczywistości. Nie dość że kołysanki tak naprawdę śpiewają głównie mamy, to nawet w większości opracowań podejmujących próbę analizy kołysanki są one interpretowane jako szczególny rodzaj pieśni śpiewanych dzieciom ciepłym głosem przez mamy lub babcie. Ojcowie/opiekunowie są zatem już *a priori* wyłączeni z grupy nadawczej, co jest odwrotnie proporcjonalne do odbiorców analizowanych przekazów — są nimi przecież głównie chłopcy. Mówimy oczywiście nie o odbiorcach faktycznych, ale o tych, których kołysanki obejmują swoimi tekstami, a które to na użytek własny można dopasowywać zgodnie z potrzebą do słuchacza.

Abstrahując od tych, może na wyrost przytaczanych hipotez, prześledźmy inne formy adresatywne w obu grupach kołysanek.

W polskich utworach lulane do snu dziecko jest najcenniejszą wartością dla rodziców — *złotem, skarbem jedynym, sercem, kochaniem, pociechą*. Jest też nazywane z racji swej naturalnej delikatności *kwiatem przebiśniegu, duszką, sennym aniołkiem*. Rzadko jest określane pieszczotliwymi nazwami zwierząt — w badanym korpusie pojawiają się tylko dwa takie adresatywy — *misiu* i *robaczku*. Nawet *łobuziaczek* brzmi w ustach mamy łagodnie i ciepło. Dzie-

⁸ Jedna z kołysanek rosyjskich jest wprawdzie kierowana do dziewczynki (*У меня родилась маленькая дочка*), ale nie przejawia się to w bezpośrednich zwrotach adresatywnych, a w trzeciej osobie.

⁹ Por. badania na temat pieśni pozwalających na rozpoznanie grupy społecznej, śpiewanych tylko przez kobiety lub mężczyzn: P. Bogatyriew: *Semiotyka kultury ludowej*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy 1979, s. 326–327.

¹⁰ <<http://www.polskieradio.pl/23/266/Artykul/263718,Mezczyzna-w-szponach-emocji>> — dostęp 26.03.2011.

cko bywa też, metonimicznie, *modrymi oczami* czy *pajacykiem*, albo, neologicznie, *bobusiem* (od *bobas*). Pojawił się również zwrot do braciszka.

Rosyjskie kołysanki oprócz już wymienionych adresatywów znacznie częściej wykorzystują nazwy zwierząt. Dzieci są dla swoich rodziców nie mniejszymi „skarbami” — dziecko to *мишка*, *котенок*, *котенок*, *воробышек*, *птеньчик*. Pojawiają się stosunkowo licznie rzeczowniki abstrakcyjne — *нежность*, *счастье*, *радость*. Dzieci są też jak w polskich kołysankach aniołkami, ale również dzwoneczkami, które stanowią „symbol nowiny i radosnego wydarzenia”. Mamy zwracając się do swoich dzieci również w następujący sposób: *дружок*, *принцесса*, *милий человек*, *мой ласковый*. Podobnie jak *lobuziaczek* w polskich utworach, nie razi i ciepły zwrot *глупышка*. W obu językach rzeczowniki występują głównie w formie zdrobniającej, znacznie bliższej dziecku. Dziecko samo posługuje się na co dzień takim językiem — ma nóżki, rączki, główkę, łóżeczko czy kołderkę, stąd wszelkie formy deminutywne mieszczą się dokładnie w jego leksykalnym „światku”.

Rzeczownikowym najczęściej adresatywom bardzo często towarzyszą różne określenia. Najczęściej — dla wyrażenia bliskości z dziećmi, ich przynależności tylko do opiekunów — są to zaimki dzierżawcze *мой/мою*. Oprócz tego dzieci są — w tekstach polskich — *kochane*, *ukochane*, *lube*, *male*, *maluśkie*, *różowe*, *senne*, *czyste* [niewinne], w rosyjskich — *маленькие*, *упрямые*, *отважные*, *смелые*, *милые*, *чистые*, *родные*, *пригожие* [народ. красивые].

Wszystkie zaprezentowane adresatywy pozwalają na konkluzję, że w obu grupach utworów dzieci są traktowane szczególnie ciepło, delikatnie, wyjątkowo. Zdecydowanie dominują w kołysankach rosyjskich te, które są kierowane *stricte* do chłopców, podczas gdy w polskich mają charakter nieznacznie bardziej uniwersalny (choć również w przewadze zorientowane są na płęć męską). To przekłada się bezpośrednio i na fakt, że w kołysankach rosyjskich podkreśla się śmiałość i odwagę¹¹ chłopców, w tekstach polskich mówi się jedynie o dzieciach kochanych, niewinnych. Ponadto w kołysankach rosyjskich zaobserwować można większą różnorodność sformułowań abstrakcyjnych i związanych ze zwierzętami, a w polskich — więcej metafor.

¹¹ Wniosek niniejszy wypływa tylko z analizowanego korpusu. W kulturze polskiej są znane liczne kołysanki z okresu wojennego, które obfitują w przymiotniki tego typu (patrz wybór: A. Jeziorkowska-Polakowska: *Pieśni zakłete w dwa języki...*), mają one jednak niejako inny wymiar — charakter ściśle literacki. Trudno sobie bowiem wyobrazić, oprócz wyjątkowych przypadków, matki śpiewające na nieznaną melodię smutne kołysanki o śmierci, odchodzeniu, przelanej krwi. Odwaga i męstwo dziecka w analizowanych kołysankach rosyjskich nie ma nic wspólnego z walką, bronią i trudnym czasem, a mówi o dziecku funkcjonującym w „normalnym” czasie oderwanym od nieszczęść.

Na wstępie przytoczyliśmy definicje słownikowe kołysanki w obu językach. Wynika z nich wyraźnie, że kołysanka — to również melodia nucona dziecku. Owo nucenie, w którym „muzyka uwalnia się od słowa”¹² jest wspomagane przez specjalne, typowe dla tego rodzaju utworów formacje, zwane zaśpiewami¹³. Różnią się one od przyśpiewów, gdyż te to „refren pieśni, rzadziej innego utworu poetyckiego, zwykle obojętny dla treści utworu (czasem nawet powtórzenie dźwięków bez znaczenia, np. *oj dana, dana, hop*)”. Zaśpiewy zaś niekoniecznie mają charakter refrenu. Są bądź to wykorzystywane jako samodzielne, powtarzane ciągiem jednostki, bądź wplatanie w teksty piosenek, często zastępując pewne ich fragmenty. Niektóre z nich stanowią fragmenty analizowanych tekstów. Przypatrzmy się zatem, jak wygląda to w analizowanych grupach:

Aaa, Aaa, były sobie kotki dwa (1a)
 Baj-baj-baju (46a)
 Baj-u-baj, zakłęty gaj (20a)
 Lulajże, lulajże (5a)
 Lulaj, lulaj, lu (16a)
 Luli luli luli (16a) (34a)
 Oj lulu, lu-lu (48a)
 Huś, huś, a... a... a... (57a)
 Баю баю (2, 6, 7, 9, 14)
 Баю, бай-бай (43)
 Бай бай да побай (57)
 Баюшки, баюшки (4)
 Баю- баюшки- баю (5, 13, 22, 46)
 Баю-бай, Васик-бай! (12)
 Баюшки-баю (24)
 Баю-баю-баиньки (35)
 Люли-люли-люленьки (51)
 Лю лю лю (57)
 Таенька-тая (33)
 Динь-дон, динь-дон (38)
 Бом-тилибом (20)

Aaa jest naturalnym dźwiękiem, który człowiek wydaje z siebie, chcąc uspokoić małe dziecko. Ono również porozumiewa się ze światem, zachodząc swą komunikację od tej samogłoski. Cieślukowski nazywa *aaa* najprostszą i najbardziej klasyczną kołysanką¹⁴. Podkreślić należy, że to właśnie melodia, a nie tekst jest istotnym wyznacznikiem kołysanki. Treść

¹² A. Hejmej: *Muzyczność dzieła literackiego*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego 2002, s. 217.

¹³ Tak je nazywa m.in. A. Ungeheuer-Gołąb: *Poezja dzieciństwa czyli droga ku wrażliwości*. Rzeszów: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej 1999, s. 38.

¹⁴ O innych tego typu zaśpiewach zob. J. Cieślukowski: *Wielka zabawa...*, s. 76–80.

może być banalna i niewyszukana, melodia zaś powinna być „sprawna w działaniu — usypiać dziecko”¹⁵.

Badany korpus pozwala na stwierdzenie, że kołysanki rosyjskie cechuje większa różnorodność zaśpiewów. Jak wynika z przytoczonych jednostek, znacznie częściej występuje w kołysankach rosyjskich „bajanie” dziecka, a polskich zaś — „lulanie”. Oprócz typowych „lulajów” i „baju-bajów” w kołysankach polskich występuje jednorazowo *huś*, w rosyjskich kilka innych formacji.

Baj to znana w polskiej kulturze z literatury dziecięcej baśniowa postać opowiadająca bajki. W rosyjskiej również, oprócz tego że *бай*, *бай-бай* lub *байо-бай* związane jest z zaśpiewem przy dziecięcej kołysce, a wywodzi się od czasownika *баять*, *баюать* — „говорить, уговаривать”, przywoływane jest też imię bajkowego kota „Баюна, который знает множество сказок, и имя знаменитого древнерусского певца Баяна (Бояна) (а в честь последнего назван известный музыкальный инструмент баян)”¹⁶. Słowem *lulaj*, *lulu*, *luli*, jak i innym tego typu zaśpiewom, Alicja Ungeheuer-Gołąb przypisuje znaczenie „śpij, uśnij, zaśnij, ukołysz, kolebaj”, choć — mimo że nie jest im przypisany żaden konkretny sens — mają one znaczenie „zaśnij, ukochane moje dziecko”¹⁷. Jednak nawet jeśli byśmy się doszukiwali znaczeń poszczególnych formacji, to i tak w kołysankach, jak pisze Jolanta Ługowska, „zaobserwować można znaczące przesunięcie się w strukturze funkcji językowych realizowanych przez tekst: osłabiona zostaje znacznie funkcja poznawcza, wzmocniona zaś — fatyczna”¹⁸. Autorka studium mówi również o opisywanym przez Cieślakowskiego „ukryciu się poety poza słowami”, celowym osłabieniu wyrazistości semantycznej obrazu na rzecz „usypiającej” melodii wiersza, kołysankowych zaśpiewów i refrenów¹⁹. Taki właśnie charakter mają omawiane formacje, w których wymowne staje się nawet samo *aaa*. Jak słusznie bowiem zauważa Piotr Bogatyriew, to właśnie melodia i rytm służą — czasem nawet wyłącznie — wyrażeniu danej funkcji. Kołysanki mają na celu uspokoić dziecko, uśpić je za pomocą melodii i regularnego rytmu. W związku z tym znaczenie tekstu jest wtórne w stosunku do melodii.

To zrozumiałe, bo te pieśni są śpiewane dziecku, które nie jest w stanie jeszcze rozumieć sensu. W wypadkach, w których kołysanki mają tekst bardziej wypracowany, jego znaczenie jest mniej istotne; nie jest on bowiem przeznaczony dla tego, komu się śpiewa kołysankę, tj. dla dziecka, ale dla osoby śpiewającej kołysankę,

¹⁵ Tamże, s. 83.

¹⁶ А.П. Гуфайзина: *Сравнительный анализ колыбельных* <<http://www.profistart.ru/ps/blog/1401.html>> — dostęp 26.03.2010.

¹⁷ A. Ungeheuer-Gołąb: *Poezja dzieciństwa czyli droga ku wrażliwości...*, s. 39.

¹⁸ J. Ługowska pisze o bajkach-zasypiankach, podobnych do kołysanek. Zob. J. Ługowska: *Bajka w literaturze dziecięcej*. Warszawa: Młodzieżowa Agencja Wydawnicza 1988, s. 31.

¹⁹ Tamże.

która usypiając dziecko, jednocześnie odczuwa przyjemność estetyczną, bo wykonuje pieśń, której słowa są interesujące²⁰.

Śpiewanie dzieciom na dobranoc to szereg czynności. Rodzic przytula dziecko, głaszcze je po główce i ściszym głosem nuci spokojną melodię. Dla maluszka to sygnał, że może się czuć bezpiecznie i że jest kochane. Cieszą go te wieczorne przytulanki. Wyjątkowe chwile nie tylko powodują, że wytwarza się między rodzicem a maluchem silna więź. Tworzą także sielskie dzieciństwo. Ponieważ starszy maluch doświadcza silnych emocji, zapamiętuje te chwile na całe życie. Śpiewanie spokojnych piosenek pomaga dziecku także się wyciszyć, a nawet osuszyć łzy [...]. Co jest również ważne, to fakt, że kiedy dorosły zaczyna koncentrować się na śpiewaniu, sam zaczyna się relaksować. Spokój rodzica udziela się więc niemowlęciu. Starsze dzieci, które zaczynają wsłuchiwać się w tekst piosenki śpiewanej przed zaśnięciem, bajkowo wchodzą w marzenia senne. Te stają się jakby przedłużeniem opowieści śpiewanej przez mamę czy tatę²¹.

Jak podkreśla Alona Gufajzina, „колыбельные песни каждого народа пронизаны нежностью и любовью. Поющие её любят малыша, радуются ему”²². Przekazywane intuicyjnie przez matkę, pozostają w jakimś zakamarku dziecięcej świadomości, utulają, uspokajają, chronią przed złem, a jednocześnie otwierają jego umysł na pierwsze elementy literackości, takie jak: rytm, rym, melodia, obraz, powtarzalność²³.

Dlaczego dzieci lubią kołysanki, a my — dorośli lubimy im je śpiewać? To przecież proste teksty, jeśli nie pojedyncze sylaby, monotonne na tyle, że... można przy nich usnąć. A jednak czujemy potrzebę śpiewania dziecku — i nie jest to prawda dotycząca polskiej czy rosyjskiej kultury, ale matek/ ojców i dzieci na całym świecie.

Bibliografia:

Źródła:

A. Jeziorkowska-Polakowska: *Pieśni zaklęte w dwa języki... O kołysankach polskich, żydowskich i polsko-żydowskich (1864–1939)*. Lublin: Wydawnictwo KUL 2010.

<http://www.klapouszek.pl/kołysanki> — dostęp: 25.05.2011.

http://babyonline.pl/maluch_sen_artykul,1445.html — dostęp: 10.05.2011.

<http://www.magichild.ru/St/musicbaby.htm> — dostęp: 10.05.2011.

<http://papalapa.ru> — dostęp: 10.05.2011.

<http://lel.khv.ru> — dostęp: 10.05.2011.

Kołysanki polskie:

1a — *Kotki* (Aaa, kotki dwa, szare, bure obydw...)

2a — *Aaaa, były sobie kotki dwa* (Ach, śpij, kochanie...)

²⁰ P. Bogatyriew: *Semiotyka kultury ludowej*. Przeł. I. Klinger. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy 1979, s. 332.

²¹ <www.benc.pl/czytelnia/330/magiczne-kołysanki-usypianki>.

²² А.П. Гуфайзина: *Сравнительный анализ колыбельных...*

²³ A. Ungeheuer-Gołąb: *Poezja dzieciństwa...*, s. 39.

- 3a — *Chodzi sen na palcach*
4a — *Idzie niebo*, E. Szelburg-Zarembina
5a — *Lulajże, lulajże, maleńki*
6a — *Chodził Senek i Drzemota*, T. Lenartowicz
7a — *Z popielnika na Wojtusia*
8a — *Już gwiazdy lśnią* (Był sobie król...)
9a — *Małe dzieci mrują już oczka*
10a — *Lulaj, lulaj, lu* (Bo sen może spełnić marzenia twe...)
11a — *Dorotka*, J. Porazińska
12a — *Noc koszyczek srebrny niesie*
13a — *Słoneczko już traci srebrny blask*
14a — *Śpij, dziecko moja mała*
15a — *Zaśnij, zaśnij, śpij, maleńki*
16a — *Dobranoc, już czas*
17a — *Dawno już ucichł złoty kogucik*
18a — *Zamknij oczka, mój Robaczku*
19a — *Na niebie jasny księżyc*
20a — *Noc już, dzień poszedł spać na dno mórz*
21a — *Kołysanka J. Brahmsa* (Dobrej nocy i sza...)
22a — *Piosenka przy kołysce*, T. Nowosielski
23a — *Co dzieci widziały w drodze*, M. Konopnicka
24a — *Kołysanka o słuchaniu*, J. Papuzińska
25a — *Uśnijże mi, uśnij, albo mi urośnij*
26a — *Wieczór*, W. L. Anczyc
27a — *Kołysanka I*, F. Arnsztajowa
28a — *Zaśnij już kochanie*
29a — *Synku, śnieg pada*
30a — *Uśnijże mi, uśnij, bajka ci się przyśni*
31a — *Dżdżysta i pochmurna już nastala jesień*
32a — *Kołysanka II*, F. Arnsztajowa
33a — *Dobranoc ci, Aniele*, F. Bełza
34a — *Kołysanka dla braciszka*, F. Bełza
35a — *Kołysanka domowa*, E. Bryll
36a — *Kołysanka*, M. Czerkawska
37a — *Śpiąca dziewczynka*, K.I. Gałczyński
38a — *Kołysanka*, J. Harasymowicz
39a — *Piosenka dla niegrzecznego chłopca*, M. Hemar
40a — *Anioł i dziecię*, S. Jachowicz
41a — *Dobranoc*, S. Jachowicz
42a — *Kołysanki*. L. Janion
43a — *Zaśnij w kropli bursztynowej*, A. Kamieńska
44a — *Złotowłosa królewna*
45a — *Kołysanka*, J. Papuzińska
46a — *Baj-baj-baju*, J. Porazińska
47a — *Dorotka*, J. Porazińska
48a — *Kołysanka Stasia*, Z. Rogoszówna
49a — *Mamusia*, Z. Rogoszówna
50a — *Kołysanka zimowa*, A. Rymkiewicz
51a — *Kołysanka*, M. Samozwaniec
52a — *Szumi woda*

- 53a — *Złoty jeź*, E. Szelburg-Zarembina
 54a — *Pora dobrej nocy*, M. Umer
 55a — *U kaczora srebrne pióra*, J.K. Weintraub
 56a — *Jak szło słonko spać*
 57a — *Nie chce mi się spać*
 58a — *Pieśń (Kołysanka)*, K.K. Baczyński
 59a — *Kołysanka grudniowa*, T. Kubiak
 60a — *Piosenka przy kołysce*, T. Nowosielski
 61a — *Kołysanka*, K. Ujejski
 62a — *Dobranoc... Niech ci się śni*, K. Przerwa-Tetmajer

Kołysanki rosyjskie:

- 1 — *Огоньки не светятся*, Попов В.
 2 — *Колыбельная песенка*, Пожарова Н.
 3 — *За окном затих городок*
 4 — *Баюшки, баюшки*
 5 — *Баю, баю, баю, баю...*
 6 — *Баю баю за рекой*
 7 — *Ночь укрылась черным пледом*
 8 — *Журавлик*
 9 — *Баю баю, спи, дружок*
 10 — *Я сейчас начну считать*, Введенский А.
 11 — *В темной комнате ни звука*, Пивоварова Т.
 12 — *Колыбельная для маленького брата*, Черный С.
 13 — *Баю, баюшки баю*
 14 — *Спать не хочет бурый мишка*
 15 — *Крошка Вилли-Винки*
 16 — *Спи, котенок*, Богатырев А.
 17 — *Зеленая карета*, Овсей Д.
 18 — *Ночь бросает звезды на пески*, Крапивин В.
 19 — *Колыбельная медведицы*, Яковлев Ю.
 20 — *Бом-тилибом*, Иващенко А., Васильев Г.
 21 — *Котик песенку поет*, Галина Г.
 22 — *Месяц над нашей крышей светит*, Исаковский М.
 23 — *У кровати*, Цветаева М.
 24 — *Колыбельная сыну*, Чертихина Л.
 25 — *Пусть тебе приснится*, Кротов Г.
 26 — *Тишину стерегут фонари*, Дербенев Л.
 27 — *Песня о звездах*, Михайлов Ю.
 28 — *Колыбельная Светлане*, Gladkov А.
 29 — *Спят усталые игрушки*, Петрова З.
 30 — *Носики-курносики*, Булычева А.
 31 — *Спи, моя радость, усни*, Свириденко С.
 32 — *За печкою поет сверчок*, Аспазия
 33 — *Таенка-Тая*, Кондратьев А.
 34 — *Спать пора*, Дербенев Л.
 35 — *Тихая песня*, Аким Я.
 36 — *Усни-трава*, Токмакова И.
 37 — *Колыбельная реке*, Токмакова И.
 38 — *Сонный слон*, Токмакова И.

- 39 — Сон приходит на порог, Лебедев-Кумач В.
 40 — Колыбельная, Устинов Ю.
 41 — Зимний вечер, Крылов С.
 42 — Огни погасли в доме, Плешеев А.
 43 — Медвежья колыбельная песня, Ремизов А.
 44 — Спи, дитя мое, усни, Майков А.
 45 — Спи, мой мальчик, Брюсов В.
 46 — Легкий ветер присмирел, Бальмонт К.
 47 — Ночка
 48 — Поздно. Свечка догорела, Минаев Д.
 49 — Да прискакали баюшки
 50 — Колыбельные про котов
 51 — Люли, люли, люленьки
 52 — Баю-баюшки-баю, не ложися на краю
 53 — Вы коты, коты
 54 — Солнце, зевнув, закатилось
 55 — У кота ли
 56 — Сидит Дрема
 57 — Бай — бай — бай поскорей ты засыпай
 58 — Серенький волчок
 59 — Ветер, солнце и орел
 60 — Со вечера дождик
 61 — Спи, сыночек мой, усни
 62 — Бука

Эдыта Манастерска-Вионцек

О „ЛЮЛЯХ” И „БАЮ-БАЯХ” В ПОЛЬСКИХ И РУССКИХ КОЛЫБЕЛЬНЫХ

Резюме

Статья посвящена сравнению форм обращения и запевов в польских и русских колыбельных. Сопоставление нескольких десятков песен позволяет прийти к выводу, что в польских колыбельных чаще всего повторяется универсальное (и к девочке и к мальчику) обращение, в русских же — прежде всего — к мальчикам. Сравнимые колыбельные, польские и русские, отличаются и формой запевов, с помощью которых убаюкивают ребенка. Однако колыбельные во всех странах мира сохраняют чудесную атмосферу. Они являются очень важными и для родителей.

Edyta Manasterska-Wiñcek

HUSHING AND TWADDLING IN POLISH AND RUSSIAN LULLABIES

Summary

The article is devoted to a comparative analysis of addressative forms and croonings in Polish and Russian lullabies. The study of tens of literary pieces from both cultures led to a conclusion that the most frequent are generic expressions addressed to a girl and a boy

equally. In Russian lullabies it is the male addressative form that prevails. The expressions that are used in crooned lullabies (no words), called melodies, also make the compared texts differ. However, in the whole world the drowsy and unique potential of lullabies and the need to croon them remain unchanging.